

## AN ABAIRT SHIMPLÍ: AN PRÍOMHCHLÁSAL

**25.1** Is ionann comhréir na habairte simplí agus comhréir an phríomhchlásail ach go bhfuil clásal amháin eile ar a laghad ag gabháil leis an bpríomhchlásal.

**25.2** Nuair nach bhfuil an chopail i gceist (Caib.16) is é seo gnáthord na bhfocal san abairt shimplí: [mír bhriathartha] + briathar + ainmní [lena cháilitheoir] + focail eile: *ní théann Séamas óg abhaile go dtí a sé a chlog; bhris an naíonán an buidéal; cá bhfuil d'athair? conas tá an tsláinte agat?*

**25.3** Is minic, áfach, a chuirtear focal eile nach mír bhriathartha roimh an mbriathar, go háirithe nuair atá fochlásail ann. Déantar sin

□ leis an bhfocal eile sin a threisiú: *fear amháin níor éalaiigh uainn; freagra ní bhfuair mé; ar ais nár thaga sé; dealbh go deo ná raibh tú*

□ ar mhaithe le slacht agus cothromaíocht

• má tá an t-ainmní iomlán rófhada, ach sa chás sin úsáidtear forainm iarthagrach: *an fear is treise ar domhan ní chorródh sé an chloch; an t-eitleán a chuaigh thart ar maidin thit sé isteach san fharraige*

• i gcás dobhriathra agus frásaí áirithe: *lá amháin d'fhill sé; ag dul thar an reilig dom chuala mé glór duine; maidir le Seán, bhí sé ina chodladh.*

**25.4** Uaireanta is siar a chuirtear an t-ainmní fada: *tháinig chugam isteach fear a bhí ar leathshúil.* Uaireanta eile déantar an t-ainmní a scaradh óna chlásal aidiachtach: *tháinig fear chugam isteach a bhí ar leathshúil.*

**25.5** Maidir le cuspóir an bhriathair agus le comhlánú agus leathnú na faisnéise glactar le roinnt mhaith saoirse i dtaobh shuíomh na bhfocal éagsúil atá iontu i leith a chéile. Is minic áfach gur faide siar cuspóir forainmneach ná cuspóir ainmfhoclach: *múineadh Seán go maith; múineadh go maith é.*

Is minic freisin dobhriathar nó a chothrom idir an t-ainmní agus an cuspóir: *bain díot do bhróga; chuir sé air a chóta; bhuail sí ó thalamh an doras; ná cuir i bhfolach an leabhar; tarraingimis aníos na cathaoireacha; coinnigh istigh na cearca.*

**25.6** In abairtí leathdhiúltacha ina bhfuil na múnlaí *ní... ach; gan... ach*, is gnách an chuid den abairt dar tús *ach* a chur siar go deireadh na habairte: *ní raibh Seán ach sa bhád; ní raibh sa bhád ach Seán; ní raibh Seán a dhathú ach an bád; ní raibh Seán ach ag dathú an bháid; ní raibh ag dathú an bháid ach Seán; níor dhathaigh Seán ach an bád; níor dhathaigh aon duine an bád ach Seán; ní dhearna Seán ach an bád a dhathú; agus gan é ach ag dathú an bháid; agus gan é a dhéanamh ach an bád a dhathú*, etc.

Ní mór bheith cúramach faoin gcuid den abairt ar ceart *ach* a chur roimpi ar eagla gur brí chontráilte a thabharfaí don abairt. Is é áit a gcuirtear *ach* ná roimh na focail a dhéanann cuimsiú ar an ngníomhú briathartha.

**25.7** Bíonn múnla fochlásail ráiteasaigh ar an bpríomhchlásal uaireanta

□ ar lorg intriachtaí áirithe: *m'anam nár chuala mé é; mo choinsias go bhfuil mo rámh briste! ambaiste go bhfuil eagla air; ar m'fhallaing nárbh aon amadán é!*

□ ar lorg clásail fhaomhaigh go háirithe san fhilíocht:

*Mná deasa an domhain agus faighim iad ar mo roghain*

*Gurb í Mal Dubh an Ghleanna a phósfainn.*

**25.8** Bíonn múnla céadbhírt ar an bpríomhchlásal uaireanta: *má b'fhearr mar sin é!*

Bíonn múnla **18.11**(1A) ar an bpríomhchlásal uaireanta. Féach **18.17**.

## FREAGRAÍ & ATHFHRIOTAIL EILE

**25.9** Níl de dhifríocht idir múnla freagraí (nó athfhriotal eile) agus múnla gnáthráiteas ach go bhfághtar focail áirithe ar lár toisc iad a bheith intuigthe de bharr na habairte a thagann rompu.

**25.10** Maidir le freagraí nach bhfuil an chopail iontu (Caib. 16) nó intuigthe iontu is gnách an briathar a athlua:

*Ar ól tú é? D'ól.*

*Ar rugadh orthu? Níor rugadh.*

*Cad a chonaic tú? Chonaic rud greannmhar!*

Ach féach **25.11-13**.

**25.11** Fághtar an briathar ar lár, áfach, i bhfreagraí diúltacha áirithe agus i gcorrfhreagra eile:

*Cad a deir sé? Focal amháin as a bhéal.*

*Nár dhaor aon duine thú? Aon duine, a Thiarna.*

*An bhfeiceann tú rud ar bith? Rud ar bith.*

*Cad chuige? Chuige ar bith/Gach uile chuige.*

*Cad ina thaobh? Níl aon taobh/Gach aon taobh.*

*Cathain a phósfaidh tú? Go deo.*

**25.12** Is gnách gan ainmní ainmfhoclach a athlua, ach é a fhágáil ar lár ar fad, nó neachtar acu, forainm a chur ina áit:

*An bhfuil Liam istigh? Tá [sé].*

*Ní raibh an t-eolas sin agamsa. Ní raibh ná agamsa.*

*Tá tart orm. Tá agus ormsa.*

*Tá an bhreith sin an-chrua. Níl go deimhin ná cruu in aon chor.*

*An bhfaca Úna Mána? Chonaic agus Séamas.*

**25.13** Más forainm an t-ainmní nó má tá sé táite leis an mbriathar san abairt roimh an bhfreagra, is féidir ainmní an fhreagra a fhágáil ar lár nó é a tháthú leis an mbriathar (má tá foirm tháite ann chuige) nó é a athlua:

*An bhfuil tú ag éisteacht? Tá (táim, tá mé).*

*An rachaimid ann? Rachaidh (rachaimid).*

*Ní bhfuairamar ár ndóthain. Fuair [sibh].*

*An ndéanfaidís é? Dhéanfaidh (dhéanfaidís).*